

אלכסנדר פושקין

על הפרוזה

ד'לאמבר אמר פעם לדה לה ארפ* : "חדל להלל בפניי את בופון** , אדם שכותב: 'הנכס הנאצל ביותר אשר הוענק אי-פעם למין האנושי, היה בעל-חיים זה, השגיא והרם, מלא התפארה' וכיו"ב. מדוע לא יאמר בפשטות סוס?" לה ארפ אמנם השתומם לנוכח טיעונו היבשושי של הפילוסוף. אולם ד'לאמבר הוא אדם נבון מאוד – ועלי להודות כי אני מקבל את דעתו כמעט בשלמותה.

העניין אגב, נסוב סביב בופון – אמן תיאורי הטבע הדגול. סגנונו המלבב, השופע, לעד יהווה מופת לפרוזה התיאורית. אך מה נאמר על סופרינו, אשר, בהחשיבם לשפלות את תיאורם הפשוט של הדברים הרגילים ביותר, מקווים להחיות את הפרוזה הילדותית שלהם במטאפורות רפות ובתוספים למיניהם? אנשים אלה לא ידברו לעולם על הדעות, מבלי להוסיף: "רגש מקודש זה ששלהבתו הנאצלת" וכיו"ב. רצונם לומר "השכם בבוקר", אולם הם כותבים: "זה עתה הנצו קרניה הזכות של החמה המזרחת ונסכו נוגה תכלכל ברקיע" – אח, עד כמה כל-זה חדשני ורענן! האומנם זה טוב יותר פשוט משום שזה ארוך יותר?

- 'על הפרוזה' נכתב ב-1822 ביומנו של פושקין כסקיצה למאמר שמעולם לא הושלם. הקטע פורסם לאחר מותו של המחבר.

* ז'אן ד'לאמבר (1717-1783), מתמטיקאי ופילוסוף צרפתי; פרנסואה דה לה ארפ (1739-1803), מחזאי ומבקר צרפתי; פושקין שאל את הסיפור הזה מן המבוא לכרך הראשון של "כל כתבי בופון", שיצא לאור בבריסל בשנת 1822. פושקין טעה בשמו של בן-שיחו של ד'לאמבר. למעשה, מדובר היה באנטואן ריווארול (1753-1801).

** ז'ורז' לואי לקלר דה בופון (1707-1788), חוקר טבע, מתמטיקאי ועורך אנציקלופדיות צרפתי.

הנה קורא אני במאמרו של איזה חובב-תיאטרון: "יורשתן בת-התשחורת של תאליה ומלפומנה אשר אפולו עצמו חננה ב..." אלוהים אדירים, כתוב פשוט: "שחקנית צעירה ומעולה זו" – וכן הלאה – היה סמוך ובטוח, איש לא יבחין במליצותיך, איש לא יודה לך.

"זוילוס נתעב, שקנאתו הבלתי-נלאית נוסכת את רעלה המצמית על זרי-הדפנה של הפרנסוס הרוסי, אשר אטימותו עשויה להשתוות אך ורק לרשעות שאינה יודעת שובע..." אלוהים אדירים, מדוע לא לקרוא לחיה בשמה? האין זה קצר יותר לומר "מר כך-וכך המו"ל של כתב-העת הזה-והזה"?

וולטר, ראוי שייחשב למופת הסגנון ההגיוני. ב"מיקרוגס" שלו, הוא שם ללעג את הידורן של מימרותיו העדנדנות של פונטנל, אשר מעולם לא סלה לו על כך.

דיוק וקיצור – אלה הם ערכי הפרוזה הראשונים במעלה. היא [הפרוזה] מצריכה מחשבות על גבי מחשבות – בלעדיהן, ההתבטאויות המבריקות אינן משרתות דבר. שירה זה כבר עניין אחר (אולם, גם בתחום זה, לא יזיק למשוררנינו להחזיק בסכום רעיונות רב-ערך מזה שבו אוחזים הם בדרך-כלל. התרפקות על העלומים שאבדו, לא תועיל בניסיון להצמיד את ספרותינו קדימה).

• • •

נשאלת השאלה, למי שייכת הפרוזה המעולה ביותר בספרותנו? התשובה – לקרמזין. אולם אין מדובר כאן במחמאה גדולה...

(מרוסית: טינו מושקוביץ)